

ERKKI K. LAITINEN

MARSKIN RITARI HONKANIEMI, MILJONALINNAKE JA MUUT SODAN IRMEET

MARSKIN RITARI HONKANIEMI, MILJOONA-
LINNAKE JA MUUT SODAN IHMEET

Tämä kirja on omistettu kaikille maamme urhoollisille sotaveteraaneille, erityisesti heille, jotka ovat taistelleet Karjalankannaksella, Siiranmäessä, Miljoonalinnakkeessa, Marjapellonmäellä tai Suojärvellä. *Olkoon kaikkien isänmaamme hyväksi tehneiden työllä ja uhrauksilla ikuinen kunnia (Juhani Honkaniemi).*

Erkki K. Laitinen

MARSKIN RITARI HONKANIEMI, MIL-
JOONALINNAKE JA MUUT SODAN
IHMEET

© 2019 Erkki K. Laitinen

Kustantaja: Vaasan Yritysinformaatio Oy, Vaasa

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-951-96324-5-2

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	5
Esipuhe.....	7
ENSIMMÄINEN OSA.....	13
Marskin ritari nro 149 Toivo Nikolai Honkaniemi	13
1. Johdanto.....	13
2. Honkaniemi ennen jatkosotaa	16
3. Honkaniemi jatkosodassa	36
4. Honkaniemi jatkosodan jälkeen.....	80
Lähdeluettelo	88
Kuvaliite	93
TOINEN OSA.....	99
Taistelu Marjapellonmäestä keväällä 1940.....	99
1. Johdanto.....	99
2. Marjapellonmäki.....	103
3. Taistelujen kulku ennen H-hetkeä	108
4. H-hetki: 13.2.1940	130
5. Hyvästi Marjapellonmäki	134
6. Kalle Ilmari Pentlin.....	139
Lähdeluettelo	142
Kuvaliite	145
KOLMAS OSA	151
Miljoonalinnakkeen nousu ja tuho keväällä 1940	151
1. Johdanto.....	151
2. Mannerheim-linjan linnoittaminen.....	153
3. Summan bunkkerit	156
4. Summajärven sisarlinnakkeet.....	159
5. Linnakkeiden vauriot.....	165
6. Lähteen lohko ennen suurhyökkäystä.....	167
7. Poppiuksen menetys 11.2.1940: Mannerheim-linja murtuu.....	172
8. Miljoonalinnakkeen menetys 12.2.1940	182
9. Miljoonalinnakkeen tapahtumat 11.2.1940	186
10. Miljoonalinnakkeen tapahtumat 12.2.1940	194
11. Summa summarum	199
Lähdeluettelo	201
Kuvaliite	205

NELJÄS OSA.....	206
Sotien 1939–1944 yliluonnolliset tapahtumat.....	206
1. Johdanto.....	206
2. Yliluonnolliset ilmiöt.....	208
3. Talvi- ja jatkosodan ihmeet	215
4. Löytyykö ilmiöille selitystä?	252
5. Mihin sitten pitäisi uskoa?	262
Lähdeluettelo	266
VIIDES OSA.....	272
Suojärvi syksyllä 1939.....	272
1. Johdanto.....	272
2. Suojärven kunta ja sen merkitys.....	274
3. Evakuointimääräykset ja evakuoinnin toteutus ennen sotaa.....	282
4. Suojärven evakuointi heti talvisodan syttymisen jälkeen	300
5. Mitä Suojärvellä oikein tapahtui?.....	340
Lähdeluettelo	344
Kuvaliite	349
Tekstiviitteet.....	356

Esipuhe

Vietin lapsuuteni Lahdessa, Porvoonjoentiellä, pienellä tilalla, jolla isäni viljeli peltoa. Peltotöissämme kävi usein mies harmaassa haalarissaan traktorinsa kanssa. Mies oli jämäkkä, tinkimättömän ahkera ja puhui kovalla äänellä, joka minua hämmästytti ja jopa pelotti. Myöhemmin sain tietää, että mies harmaassa haalarissaan oli Marskin ritari Toivo ”Topi” Honkaniemi, joka oli tehnyt sodissa suoranaisia ihmetekoja. Mannerheim oli nimittänyt Topin jatkosodan loppuvaiheessa 20.7.44 Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-ristin ritariksi (ritari nro 149). Talvisodan sotilaiden urhoollisuus ja peräänantamattomuus oli tehnyt marsalkkaan voimakkaan vaikutuksen, jonka johdosta luotiin kunniamerkki, Mannerheim-risti, joka sotilasarvosta riippumatta voitiin myöntää kaikkein urhoollisimmille sotilaille, ritareille. Mannerheim-ristin 2. luokan ritariksi nimitettiin jatkosodan aikana ja välittömästi sotien jälkeen 191 sotilasta. Topi oli yksi heistä. Tämän kirjan ensimmäinen osa kertoo Toivo Honkaniemen tarinan, josta sodan urotekojen, lähes ihmetekojen, kuvaus vie suurimman osan. Tämän tarinan kertomisesta varten Toivon poika, everstiluutnantti Juhani Honkaniemi on ystävällisesti luovuttanut käyttööni kotiarkiston ja antanut auliisti lisätietoja isänsä teoista ja elämästä. Tästä olen erittäin kiitollinen Juhanille, ”Jussille”, jonka antaman avun ansiosta tarina täydentyi huomattavasti.

Talvisodassa kaatui 25 904 suomalaista. Enoni, tykkimies Kalle Ilmari Pentlin oli yksi heistä. Äitini muisteli usein lämmöllä veljeään Kallea ja murheellisena sitä, kuinka Kallen ruumis viimeisessä saatossa tuotiin junalla Lahden rautatieasemalle ja laskettiin sankarihautaan. Kalle

ei ehtinyt elää kauan, hän oli elämänsä alussa. Hän kaatui 13. helmikuuta 1940 Marjapellonmäessä täytettyään tammikuussa vasta 23 vuotta. Kun ikäännyin, Kallen kohtalo alkoi yhä enemmän kiinnostaa minua. Halusin selvittää, millaisissa olosuhteissa hän oli elänyt lyhyen elämänsä viimeiset kuukaudet. Kun tutkin asiaa, yllätyin. Marjapellonmäen olosuhteet olivat aivan hirvittävät, suorastaan epäinhimilliset. Lunta oli paljon, pakkaneen saattoi nousta yli 50 asteen, vihollisen tykistö murskasi rinnettä päivittäin, laajamittaiset hyökkäykset olivat päivittäisiä. Mietin silloin, miten kukaan voi selvitä hengissä niissä kauhistuttavissa olosuhteissa. Mitä Kallelle oli tapahtunut 13.2.1940, jolloin hän kaatui? Keräsin Marjapellonmäen taisteluista sen vähän materiaalin, jonka löysin ja yritin luoda tapahtumista kokonaiskuvaa. Tämän kirjan toisessa osassa yritän kuvata, mitä Marjapellonmäessä oikein tapahtui. Täsmällistä tietoa siitä, mitä nimenomaan Kallelle tapahtui tuona kohtalonpäivänä, ei löytynyt. Löysin kuitenkin paljon materiaalia siitä, miten urhoollisesti Marjapellonmäen tuntemattomat sotilaat puolustivat tukikohtaansa.

Talvisodassa Marjapellonmäki kuului Karhulan lohkoon, joka sijaitsi strategisesti keskeisen Summan alueen Suokannan lohkoon eteläpuolella. Kun tutustuin Marjapellonmäen helmikuun taisteluihin, en voinut ohittaa Summan rintamalta jatkuvasti kuuluvia hälyttäviä uutisia. Mannerheimin linja oli murtumassa. Summan taisteluista on kirjoitettu paljon. Niistä saa hyvän yleiskuvan siitä, miten hirvittävät olosuhteet siellä loppujen lopuksi vallitsivat, etenkin Lähteen lohkolla, johon vihollisen suurhyökkäyksen kärki osui. Sadat panssarivaunut hyökkäsivät 10 vuorokauden ennätysmäisen tykistövalmistelun jälkeen lohkolle, jonka puolustajilla ei ollut käytännössä juuri mitään aseita niiden torjumiseen. Ymmärtää hyvin, millaisen shokin jättimäiset tankit aiheuttivat taisteluhaudoissa värjötteleville sotilaille. Lähteen lohkolle oli ennen talvisotaa rakennettu valtava Miljoonalinnake, Mannerheim-linjan ylpeys, jonka piti vartioda Kannaksen porttia Viipuriin. Mitä sille oikein tapahtui? Miksei se pystynyt pysäyttämään hyökkäystä? Linnakkeesta ja sen tapahtumista ei ole olemassa paljon materiaalia, mutta erilaisia hämmästyttäviä tarinoita siitä kiertää. Halusin selvittää perusteellisimmin, mitä Miljoonalinnak-

keessa tapahtui, erityisesti sen viimeisinä päivinä 11–12.2.1940. Sen päällikkönä toimi Vaasasta (Palosaareltä, Präntööltä) lähtöisin ollut vänrikki Harry Leopold Skade ja puolustajina Vaasan ympäristöpitäjistä (Koivulahti, Mustasaari, Maalahti, Vöyri) lähteneet urhoolliset soturit. Skade ei koskaan suostunut antautumaan, vaan tuhoutui linnakkeen mukana puna-armeijan räjäytettyä sen katon massiivisella panoksella. En valitettavasti saanut kaikkia tapahtumia selvitettyä aukottomasti, koska suurhyökkäyksessä ei Miljoonalinna-keeseen puolustajilla ollut aikaa kirjoittaa muistiinpanoja. Tutkimustyöni tulos on esitetty kirjan kolmannessa osassa.

Kun olin tehnyt kirjoituspöytätyötä Marjapellonmäen taistelusta ja Miljoonalinna-keeseen tuhosta, minulle valkeni lopullisesti se, mitä tarkoitetaan Talvisodan ihmeellä. Talvisodan olosuhteet olivat hirvittävät, vihollisen ylivoima murskaava, tuhansia panssarivaunuja torjuttiin polttopullo tai halko kädessä. Näissä sodan kauheissa olosuhteissa suomalaiset sotilaat hitsautuivat yhteen, ja syntyi Talvisodan henki: *periksi ei anneta, kaveria ei jätetä*. Taisteluiden äärimmäiset olosuhteet saivat aikaan sen, että sodassa alkoi tapahtua muitakin ihmeitä. Miehet alkoivat nähdä enteitä taivaalla, ristejä ja enkeleitä. Monet näkivät näkyjä, useammat saivat erilaisia aavistuksia omasta tai aseveljen kohtalosta. Ihmeet eivät rajoittuneet vain etulinjaan, vaan myös kotirintamalla koettiin erilaisia enneunia ja näkyjä. Koska näitä ihmeitä syntyi paljon, eikä niille löytynyt luonnollista selitystä, kiinnostuin niistä. Miksi juuri sota-aikana koettiin niin usein ihmeitä? Miten on mahdollista, että niin monet sotilaat aavistivat kohtalonsa? Miten kotona oleva puoliso saattoi tietää miehensä kaa-tuneen? Miten sotilaat pystyivät ennakoimaan kranaatin tulon jo ennen sen lähtölaukausta ja suojautumaan? Keräsin näistä ihmeistä materiaalia ja huomasin, että kertomuksia koetuista ihmeistä löytyy suhteellisen paljon. Niissä kuitenkin toistuivat usein samat ilmiöt, aavistukset, enteet ja näyt. Pysin työstämään löytämästäni materiaalista kokonaisuuden, jossa ovat mukana kiinnostavimmat tarinat ja myös yrityksiä selittää näitä ihmeitä. Kirjoitus ei ole tieteellinen, eikä se pyri tieteellisessä mielessä todis-

tamaan tai osoittamaan mitään. Tämä kokonaisuus on esitetty tämän kirjan neljännessä osassa.

Talvisodan syttyminen 30.11.1939 oli yllätys Suomen viranomaisille, vaikka sotilasjohto oli sitä odottanut ja siihen varautunutkin. Kun alueiden vaihdosta koskeneet neuvottelut Neuvostoliiton johdon kanssa, keskustelut konkreettisista poliittisista kysymyksistä, olivat marraskuussa 1939 päättyneet Moskovassa tuloksettomina, virkamiehet huokaisivat helpotuksesta – ja odottivat sinisilmäisesti olojen palaavan ennalleen, huolimatta Mainilan laukauksista. Evakoille annettiin mahdollisuus palata takaisin kotiseudulleen, rajakyliin. Kaikkein vakavin tilanne oli Suojärvellä, jonka evakosta palanneet lapset astuivat asemalla junasta suoraan keskelle ilmahyökkäystä. Puna-armeija ylitti rajamme 30.11.1939 klo 7.00 ja valtasi välittömästi Suojärven Hyrsylän mutkan ja muut rajapitäjät, jolloin lähes 2 000 ihmistä jäi puna-armeijan vangiksi. Kiinnostuin asiasta, sillä puolisoni Teijan Suojärven Varpakylässä syntynyt äiti oli alle 2-vuotias sodan syttyessä ja joutui pakenemaan puna-armeijan hyökkäystä oman äitinsä kanssa potkukelkalla – ja vältti vankeuden. Vankeudesta Talvisodan jälkeen toukokuussa 1940 Suomeen palanneet evakot toivat mukanaan elinikäiset arvet siirtoleirien kauheuksista. Suojärven evakuoinnin täydellistä epäonnistumista pidetään sota-ajan yhtenä suurimmista laiminlyönneistä. Miten se oli mahdollista? Kuka oli syyllinen laiminlyöntiin? Mitä Suojärvellä tapahtui syksyllä 1939? Näihin kysymyksiin yritän löytää vastauksia kirjan viidennessä kappaleessa.

Tässä yhteydessä haluan esittää parhaimmat kiitokseni reservin everstiluutnantti Juhani Honkaniemelle loistavasta yhteistyöstä ja jatkuvasta tuesta Toivo Honkaniemen elämäntarinan kertomiseksi. Lisäksi haluan esittää monet kiitokset myös reservin majuri Matti Lehtimäelle Talvisodan tietokeskuksesta ja ystävälleni Rolf Leppäselle sekä veljelleni Eero Laitiselle erinomaisista neuvoista ja tuesta kirjan kirjoittamisen eri vaiheissa. Samaten perheeni ansaitsee suuren kiitoksen tuesta ja elävästä kiinnostuksesta hankettani kohtaan. Suojärveä koskeva osa kirjasta on itse asiassa vaimoni, Teija Laitisen alun perin ehdottama – hänen äitinsä hän on Suojärven evakko. Lisäksi Teija on korvaamattomalla tavalla

kommentoinut käsikirjoitusta ja ehdottanut siihen useita parannuksia. Tyttäreni Tiina Etelälahti on myös avustanut kirjan taitossa. Suomen tietokirjailijat ry on tukenut kirjan kirjoittamista tietokirjalliseen työskentelyyn ja matkakuluihin myönnettyillä apurahoilla, joista esitän myös parhaimmat kiitokseni. Esitän lisäksi suuret kiitokset Mannerheim-ristin ritarien säätiölle taloudellisesta tuesta, joka antoi kirjoittajalle paljon myös henkistä motivaatiota. Kaikella tässä mainitulla ja muullakin tuella on ollut erittäin suuri merkitys teokseni valmistumiseen. Kiitos!

Vaasan Sundomissa toukokuussa 2019

Erkki K. Laitinen

ENSIMMÄINEN OSA

Marskin ritari nro 149 Toivo Nikolai Honkaniemi

1. Johdanto

Pieni poika seisoo pellon reunassa ja katselee kahta miestä, joista toinen puhuu hiljaisella äänellä ja viittooo pellolle päin. Pihalla seisoo harmaa traktori, ilman suojakaarta tai hyttiä. Vähän matkan päässä seisoo viehättävä nainen hymyillen. Toinenkin mies, harmaassa haalarissaan, kääntyy pellolle päin, viittaa myös kädellään ja toteaa lyhyesti käskevällä ja kovalla äänellä: ”- *Tämä selvä. Homma hoidetaan.*” Nainen katsoo miestä vaieten ja hymyilee – miehen sotilaallinen puhetyyli on hänelle niin tuttua. Poika sen sijaan ihmettelee miehen kovaaäänistä puhetta ja katsoo ihmeissään miehen jopa pelottavaa katsetta. Miehellä on tumma tukka, tummat kulmakarvat ja silmissään määrätietoinen katse. Tämä tapaus sattui minulle, pojalle, 1960-luvun vaihteessa kotipihallani, Lahdessa, Porvoonjoentiellä, Hennalan varuskunta-alueen lähellä. Haalariasuinen mies oli Toivo ”Topi” Honkaniemi (7.6.1908 - 14.1.1995), Mannerheim-ristin ritari. Toinen mies oli isäni Otto Laitinen, joka sopi Topin kanssa pellon kyntämisestä. Taustalla odottava nainen oli Topin viehättävä puoliso, valkjärveläinen evakko Maire o.s. Kekkonen (16.1.1916 - 9.11.2010). Topilla oli lähialueen ainoa traktori, ja hän teki sillä paljon peltotöitä urakkaa vastaan. En tiennyt silloin Toivon taustasta mitään, mutta ajattelin, että hänellä oli varmasti huono kuulo, jonka vuoksi hän puhui niin kovalla äänellä.¹ Kaikki talot lähialueella olivat rintamamiestaloja, joten uskoin, että hänellä oli kuulo heikentynyt sodan melskeissä.

Vasta vuosikymmeniä myöhemmin sain tietää, että kysymyksessä oli Marskin ritari, joka oli tehnyt sodissa suoranaisia ihmetekoja. Marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheim oli nimittänyt Topin jatkosodan loppuvaiheessa 20.7.44 Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-ristin ritariksi (ritari nro 149). Talvisodan sotilaiden urhoollisuus ja peräänantamattomuus oli tehnyt marsalkkaan voimakkaan vaikutuksen. Mannerheim totesi talvisodan päätyttyä kuuluisassa päiväkäskyssään 14.3.1940, ettei ollut vielä nähnyt Suomen sotilaiden vertaisia sotureita, vaikka oli taistellut monilla rintamilla. Kun marsalkka oli lisäksi pahoitellut, ettei hän ollut mielestään voinut riittävästi palkita todellisiin ihmetekoihin yltäneitä sotureitaan, puutetta ryhdyttiin korjaamaan². Sen seurauksena 16.12.1940 annettiin asetus, jonka mukaan suomalainen sotilas hänen sotilasarvostaan riippumatta voitiin nimittää Vapaudenristin joko 1. tai 2. luokan Mannerheim-ristin ritariksi seuraavilla perusteilla: 1) erinomainen urheus, 2) taistellen saavutetut erittäin tärkeät tulokset, 3) erikoisen ansiokkaasti johdetut sotatoimet. Nimityksen saaneelle maksettiin myös silloisen 50 000 markan suuruinen palkkio, joka vastasi vakinaisessa palveluksessa olevan luutnantin vuosipalkkaa. Mannerheim-ristin 2. luokan ritariksi nimitettiin jatkosodan aikana ja välittömästi sotien jälkeen 191 sotilasta.³ Topi oli yksi heistä.

Mitä ihmetekoja Topi sitten sodissa teki? Kunniamerkin myöntämisperusteissa mainitaan muun muassa, että luutnantti Honkaniemi johti jatkosodan alusta lähtien ansiokkaasti jääkärijoukkuetta ja osallistui suurmestari luokan ampujana tarkka-ampujatoimintaan tuhoten satoja vihollisia.⁴ Hyökkäysvaiheen aikana Honkaniemen jääkärijoukkue tuotti viholliselle suurta hämminkiä ja huomattavia tappioita rohkeilla yhtämitaisilla iskuillaan vihollisen selustaan. Honkaniemen jääkärijoukkue saavutti ensimmäisenä Vuoksen Hopeasalmen kohdalla. Honkaniemi tuli

asemasotavaiheen aikana tunnetuksi rohkeana ja taitavana partionjohtajana. Puna-armeijan suurhyökkäystä torjuttaessa Honkaniemi taisteli erittäin ansiokkaasti Siiranmäellä aiheuttaen sitkeydellään ja lannistumattomalla rohkeudellaan sen, että asemat hänen lohkollaan pitivät kunnes hän 14.6.1944 haavoittui vaikeasti.⁵ Nämä lyhyet perustelut ovat vain jäävuoren huippu siitä, mitä ihmeitä Topi sodassa teki. Ne eivät tee täyhtä oikeutta miehelle, jonka kerran näin seisovan peltomme reunassa isäni kanssa. Tässä kirjoituksessa näitä tekoja kuvataan yksityiskohtaisemmin.

Kansa Taisteli-lehdessä (N:o 7/1970, s. 208) on julkaistu lyhyt kuvaus Toivo Honkaniemestä erityisesti partionjohtajana.⁶ ”Toveripiirissä hänet tunnettiin ripeäotteisena ja pelottomana partionjohtajana. Tiedämme kuitenkin, että näillä retkillä tarvittiin myös älyn näppäryyttä.”

Mannerheimin päiväkäskyssä 20.7.1944 Toivo Honkaniemen nimittämistä Mannerheim-ristin ritariksi perustellaan seuraavasti:⁷ ”Ylipäällikkö on pvm:llä 20.7.44 nimittänyt Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-ristin ritariksi luutnantti Toivo Nikolai Honkaniemen. Luutnantti Honkaniemi on nykyisessä sodassa alusta alkaen johtanut ansiokkaasti jääkärijoukkuetta. Suurmestariluokan ampujana on hän osallistunut henkilökohtaisesti tarkk'ampujatoimintaan onnistuen tuhoamaan satoja vihollisia. Luutnantti Honkaniemen toimintaa luonnehtivat seuraavat esimerkit: hyökkäysvaiheen aikana tuotti luutnantti Honkaniemi viholliselle suurta hämminkiä ja melkoisia tappioita rohkeilla yhtämittaisilla iskuillaan vihollisen selustaan. Mainittakoon, että luutnantti Honkaniemen jääkärijoukkue ensimmäisenä saavutti Vuoksen Hopeasalmen kohdalla. Kerran vihollisosaston päästessä joukkojemme sivustaan, sai luutnantti Honkaniemi käskyn suorittaa vastaiskun. Pimeässä joutui hän miehineen vihollisen keskelle. Syntyneessä käsikähmässä teräsein hajoitettiin vihollinen ja pakotettiin vetäytymään. Luutnantti Honkaniemen reipas isku pelasti uhkaavalta näyttäneen tilanteen, joka olisi saattanut muodostua hyvinkin kohtalokkaaksi. Asemasotavaiheen aikana tuli luutnantti Honkaniemi tunnetuksi rohkeana ja taitavana partionjohtajana. Eräällä tiedusteluretkellä, todettuaan kohdealueen vihollisista vapaaksi, otti luutnantti Honkaniemi itselleen uuden tehtävän tarkoituksenaan tutkia vihollisen uudet taaemmat asemat. Pitkän ja rasittavan etenemisen jälkeen läpäistiin päivänvalossa vihollisen ansakenntä ja esteet. Hyvin suunnitellun ja erinomaisesti läpiviedyn hyökkäyksen jälkeen tuhosi partio suuren asuntokorsun, kaksi pienempää asuntokorsua, ammus- ja räjähdysainearaston sekä yksitoista vahvasti varustettua pesäkettä aseineen ja vartiomiehineen. Vihollisen nykyistä suurhyökkäystä torjuttaessa taisteli luutnantti Honkaniemi erittäin ansiokkaasti Siiranmäellä aiheuttaen sitkeydellään ja lannistumattomalla rohkeudellaan sen, että asemat hänen lohkollaan pitivät kunnes hän haavoittui vaikeasti.”

2. Honkaniemi ennen jatkosotaa

2.1. Ennen talvisotaa

Toivo syntyi 7.6.1908 Alahärmässä pientilallisen, korjausmies Juho Kustaa ja Sanna (o.s. Mäen) Honkaniemen poikana. Toivon suku on alun perin kotoisin Evijärveltä, josta isoisä aikoinaan muutti Alahärmään, noin 45 km päähän.⁸ Pientila sijaitsi noin 5 kilometrin päässä tunnetun puukkojunkkarin, Antti Isotalon kotitalosta (Isotalontie 19, 62310 Voltti). Juholla ja Sannalla oli kahdeksan lasta, jotka kaikki mahtuivat hyvin pieneen vuokratorppaan, jossa oli vain yksi kamari. Torppa oli niin pieni, että joulukuusikin oli ripustettava tuvan kattoon tilanpuutteen vuoksi. Perheellä oli tavallisesti kolme lehmää, hevonen ja porsas kasvamassa jouluksi. Pesolankylän vuokratulla pientilalla (Honkalan torpalla) oli peltoa 8 hehtaaria ja saman verran metsää. Tilalla oli ulkosauna, hevostalli, navetta, heinävaja sekä kalusto- ja puuvaja. Lapsille oli myös turvana lähellä sijaitseva Myllykosken talo, jossa heitä pidettiin kuin omia lapsia.⁹ Myllykosken talossa lapset oppivat, mitä kunniallisuus ja isänmaanrakkaus merkitsevät. Honkaniemen perheen vain 42-vuotiaana (15.6.1920) kuollut Sanna-äiti oli siisti ja ahkera, mutta myös hyvin uskonnollinen, luki lapsille Raamattua ja lauleli virsikirjasta.¹⁰

Juho-isä oli jäyhä, ankarakin, mutta oikeudenmukainen ja piti ison lapsijoukon hyvässä kurissa. Vanhemmiltaan lapset oppivat tunnollisuutta, uskollisuutta ja ahkeruutta. Juho oli välillä (1903–1906) kaivosmiehenä Yhdysvalloissa Minnesotassa, josta pari vuotta isän paluun jälkeen syntynyt Toivo lohkaisi hymy suupielessä: *”Minä olin isän mukana Amerikassa.”* Toivo kulki pienestä pitäen isänmaallisen isänsä mukana suojeluskunnan harjoituksissa, joissa opeteltiin muun muassa kivääriotteita (Pesolankylällä oli yksi yhteinen kivääri). Juho kuoli 12.3.1929 vain 53-vuotiaana hengitysvaikeuksia aiheuttaneeseen astmaan, joka oli tyypillinen kaivosmiehen tauti (”mainitauti”).

Kirjan ensimmäisessä osassa kerrotaan Mannerheim-ristin ritari nro 149 Toivo Nikolai Honkaniemen elämäntarina, jossa sotatapahtumilla on keskeinen asema. Legendaarinen joukkueenjohtaja Honkaniemi teki joukkueineen sodissa sankaritekoja, kunnes haavoittui vaikeasti Siiranmäen taisteluissa 14.6.1944.

Toinen osa käsittelee Marjapellonmäen taisteluja Talvisodassa erityisesti helmikuussa 1940, jolloin mäkeä urhoollisesti puolustanut ruotsinkielinen JR 10 taisteli valtavaa ylivoimaa vastaan ja irtautui mäestä vasta Mannerheim-linjan murruttua Summassa.

Kolmas osa käsittelee Talvisodan ihmettä, Miljoonalinnaketta, joka oli tavattoman kallis, Karjalan lukoksi tarkoitettu linnoitus Lähteen lohkolla Summassa. Talvisodassa linnake murskattiin toimintakelvottomaksi ja puna-armeija räjäytti linnakkeen katon helmikuussa 1940.

Neljäs osa kertoo sota-ajan ylläluonnollisista ilmiöistä, joita olivat erilaiset aavistukset kuolemasta, enteet, enneunet ja harhanäyt. Näitä ilmiöitä havaittiin poikkeuksellisen paljon juuri sota-ajan äärimmäisissä olosuhteissa rintamalla ja kotipuolella.

Viides osa käsittelee Laatokan Karjalassa sijaitsevan Suojärven väestön evakuointia syksyllä 1939. Evakuoinnin täydellisen epäonnistumisen vuoksi Hyrsylän mutkasta ja muista Suojärven rajapitäjistä jäi puna-armeijan vangiksi lähes 2 000 ihmistä.

Professori Erkki K. Laitisen teos perustuu laajaan lähdeaineistoon, kirjalliseen materiaaliin ja sotapäiväkirjoihin sekä Juhani Honkaniemen ja Rauha o.s. Hökkisen kotiarkiston materiaaliin.

